

Akadémia múzických umení v Prahe

Hudobná a tanečná fakulta

Pedagogika tanca

Bakalárska práca

**Spoločné znaky hraničných oblastí Myjavských
kopaníc a Moravských kopaníc**

Pavína Sojáková

Vedúci bakalárskej práce: MgA. Marie Vrbatová Fričová , Ph.D.

Praha, jún 2023

The Academy of Performing arts in Prague

Music and dance faculty

Dance Art Pedagogy of Dance

Bachelor thesis

**Common features of the border areas of
Moravské kopanice and Myjavské kopanice**

Pavčina Sojčková

Thesis advisor: MgA. Marie Vrbatová Fričová , Ph.D.

Praha, jún 2023

Bibliografický záznam

SOJÁKOVÁ, Pavlína. Spoločné znaky hraničných oblastí Myjavských kopaníc a Moravských kopaníc: bakalárska práca. Praha: Hudobná akadémia múzických umení, Katedra tanca, 2023. Vedúca bakalárskej práce MgA. Marie Fričová Vrbatová, Ph.D.

Abstrakt

Bakalárska práca *Spoločné znaky hraničných oblastí Moravských kopaníc a Myjavských kopaníc* sa zameriava na hľadanie spoločných znakov v ľudovej kultúre spomínaných regiónov. V prvej časti práce sa oboznamujeme s históriou, vznikom a rozvojom Moravských kopaníc. Konkrétne si približujeme tradičné a najstaršie moravské tance, vznik a pôsobenie cimbalovej muziky a v neposlednom rade opis hlavného znaku pre Moravské kopanice, teda tradičného ľudového odevu. V druhej časti práce sa rovnakým spôsobom venujem Myjavským kopaniciam, kde už prichádzame na spoločné znaky ľudovej kultúry oboch kopaníc. V krátkosti sa v práci venujem aj Strednému Považiu nakoľko podľa dostatočných informácií vieme a môžeme považovať túto oblasť ako prechod medzi Myjavou a Moravou. Koniec práce je zameraný na dôležité projekty pre oba regióny, vďaka ktorým sa ľudová kultúra šíri aj dodnes medzi ďalšie generácie. Sú to folklórne slávnosti alebo folklórny festival, kde sa prezentujú tanečné ale aj hudobné skupiny či súbory.

Kľúčové slová

Morava, Myjava, tanec, hudba, folklór, tradície, ľudová kultúra, ľudový odev, zvyk

Abstract

The bachelor's thesis Common features of the border areas of the Moravian and Myjava Kopanice focuses on the search for common features in the folk culture of the mentioned regions. In the first part of the work, we familiarize ourselves with the history, creation and development of Moravian mines. We are getting closer to the traditional and oldest Moravian dances. The origin and influence of dulcimer music and, last but not least, a description of the main emblem for Moravian diggers, i.e. traditional folk clothing. In the second part of the work, I deal with the Myjavské kopanice in the same way, where we already come to the common features of the folk culture of both kopanices. In short, in my work I also deal with Stredné Považie, as according to sufficient information we know and can consider this area as a transition between Myjava and Moravia. The end of the work is focused on important projects for both regions, thanks to which folk culture is still spreading among the next generations. They are folklore celebrations or a folklore festival, where dance but also musical groups or ensembles are presented.

Keywords

Morava, Myjava, dance, music, folklore, traditions, folk culture, folk clothing, habit

*Prehlasujem, že som bakalársku prácu spracovala samostatne s využitím prameňov
uvedených v zozname literatúry*

.....

Pod'akovanie

Ďakujem vedúcej mojej práce, MgA. Marie Fričová Vrbatová, Ph.D., za ochotu, trpezlivosť, venovaný čas a za cenné rady, ktoré mi udelila pri vedení bakalárskej práce.

Obsah

Úvod.....	10
1 Pojmy ľudová kultúra, folklór, tradície, obrady, zvyky, ľudový odev-kroj	11
1.1 Ľudová kultúra	11
1.2 Folklór.....	11
1.3 Zvyk, obyčaj.....	12
1.4 Obrad (rituál).....	12
1.5 Ľudový odev-kroj.....	13
2 Geografická poloha územia Moravských kopaníc.....	14
2.1 Osídlenie na Moravských kopaniciach.....	14
2.2 Život na Moravských kopaniciach.....	15
2.3 Remeselníctvo a poľnohospodárstvo.....	16
2.4 Ľudový odev-kroj z Moravských kopaníc.....	16
2.5 Cimbalová muzika.....	19
3 Tanečný repertoár jednotlivých tancov Kopaničárskeho regiónu.....	20
3.1 Hrozenská.....	20
3.2 Obtáčaná.....	20
3.3 Čardáš.....	21
3.4 Verbunk.....	21
3.5 Podšable.....	22
3.6 Holúbek.....	22
4 Geografická poloha územia Myjavských kopaníc.....	23
4.1 Osídlenie a život na Myjave.....	23
4.2 Remeselníctvo, poľnohospodárstvo.....	24
4.3 Tradičné remeslá Myjavského regiónu.....	24
4.4 Ľudový odev- kroj z Myjavských kopaníc.....	25
4.5 Cimbalová muzika.....	28
5 Tanečný repertoár jednotlivých tancov myjavského regiónu.....	29
5.1 Starobabská „dupkaná”.....	29
5.2 Slovenská, Slovenčina.....	29

5.3 Ukľakovaná.....	30
5.4 Vyhadzovaná.....	30
5.5 Čardáš.....	31
5.6 Verbunk.....	31
5.7 Neborácka.....	31
5.8 Širákový.....	32
5.9 Pod šable.....	32
6 Nárečie.....	33
6.1 Nárečie z Myjavských kopaníc.....	33
6.2 Nárečie z Moravských kopaníc.....	33
7 Geografická poloha Stredného Považia.....	34
7.1 Remeselníctvo, poľnohospodárstvo.....	35
7.2 Ľudová hudba.....	35
7.3 Ľudový odev – kroj zo Stredného Považia.....	36
8 Spoločné ľudové tradície zvyky-obyčaje na Moravských a Myjavských kopaniciach.....	38
8.1 Masopust- Fašiangy.....	38
8.2 Veľkonočné oslavy.....	38
8.3 Dožinky	39
8.4 Svätá Lucia.....	39
9 Významné ľudové podujatie v dnešnej dobe.....	40
9.1 Medzinárodný folklórny festival Myjava.....	40
9.2 Kopaničárske slávnosti Starý Hrozenkov.....	41
Záver	42
Zoznam literatúry.....	43

Úvod

Predmetom bakalárskej práce „Spoločné znaky hraničných oblastí Myjavských kopaníc a Moravských kopaníc je zameranie sa na priblíženie a porovnanie tradičných zvykov a tancov v týchto národopisných oblastiach. Poznávanie tradícií a histórie našich predkov, by malo byť v záujme nás všetkých. Ľudové tance nám približujú hudobnú a tanečnú kultúru danej doby a územia. Sú prejavom umeleckej tvorby ľudu, spätý s hudbou, rytmom a melódiou, ktoré dávajú tancu základné podnety k pohybu a jeho prežitiu. V tancov nachádzame myslenie ľudí, zvyky a tradície.

V práci som sa zamerala na históriu, opis prostredia a života na danom území, hudbu, tance, nárečie, sviatky, tradície, ktoré sú spoločné a tým spájajú Slovensko a Česko. Spomínam tam tiež oblasť Stredného Považia, pretože aj táto oblasť sa podieľala na spoločnom rozvoji ľudovej kultúry. Venujem sa opisu tradičného ľudového odevu u dospelých. V práci približujem tanečné repertoáre oboch oblastí.

Bakalárska práca obsahuje deväť hlavných kapitol. V prvej kapitole sa zameriavam na hlavné pojmy v oblasti ľudovej kultúry. Druhá a tretia kapitola je venovaná Moravským kopaniciam. Ich územiu, životu, poľnohospodárstvu, ľudovému odevu a cimbalovej muzike. Na konci tretej kapitoly je stručný opis tanečného repertoáru. Štvrtá a piata kapitola opisuje Myjavské kopanice. Taktiež ich polohu, život, poľnohospodárstvo, ľudový odev a cimbalovú muziku a nakoniec tanečný repertoár. V šiestej kapitole v krátkosti spomeniem a priblížim nárečia na oboch kopaniciach. V siedmej kapitole sa dostaneme ku Strednému Považiu a hlavným znakom, prečo som práve aj túto oblasť spomenula vo svojej práci. V ôsmej kapitole sa dostaneme ku spoločným tradíciám, zvykom a sviatkom na oboch územiach. Deviata kapitola obsahuje významné udalosti, ktoré sa na týchto územiach uskutočňujú.

Cieľom mojej bakalárskej práce bude na základe dostupných informácií a kníh priblížiť ľudovú kultúru na Moravských a Myjavských kopaniciach. Poukázať na to, že sa síce tieto oblasti nachádzajú na iných územiach a rozdeľuje ich hranica ale majú toľko spoločných znakov. Či sa týkajú v tomto prípade najmä ľudových kultúrnych zvykov alebo života v dobe, kedy sa oblasti ešte len rozvíjali a vznikali ale aj v dnešnej dobe, ktorá už napreduje iným smerom.

1 Pojmy ľudová kultúra, folklór, tradície, obrady, zvyky, ľudový odev-kroj

1.1 Ľudová kultúra

Tradičná ľudová kultúra, je bohatá klenotnica plná najmä pôvodných kultúrnych javov a rôznych prejavov, ktoré vznikali na dedinskom prostredí a ďalej sa šírili ústnym podaním z generácie na generáciu. Do tejto skupiny klenotnice zapadajú zvyky a obrady, ktoré úzko súviseli so životnými a kalendárnymi etapami. Ďalej tam môžeme zaradiť jedinečné javy a prejavy ako ľudové piesne, tanec, príslovia, porekadlá, remeslá, odev, strava, architektúra a rôzne ďalšie.

Ľudová kultúra zahŕňa všetky hmotné a duchovné výtvory, hodnoty, znaky a správanie sa, ktoré sa v minulosti vytvárali v prostredí širokých vrstiev obyvateľstva (u nás najmä roľníckeho a remeselníckeho). Ľudovú kultúru môžeme deliť na hmotnú a nehmotnú kultúru, do ktorej zaradzujeme aj folklór. (Mgr. art. Barbora Morongová, PhD.)¹

1.2 Folklór

Pod pojmom folklór (pôvod zo slov „folk“ = ľud, „lore“ – vedomosť, teda „to, čo ľud vie“) rozumieme kultúrne javy realizované formami ústnej, hereckej, tanečnej, dramatickej a hudobno-spevnej kontaktnej komunikácie. Tvorba folklóru sa najviac dotýkala o kultúru obyčajného dňa, kde základ dňa tvorila práca. Do folklórnej tvorby sa dostávali a objavovali prejavy okolitého sveta, ktoré boli zamerané na vedomosti a názory na prírodu, vzťahy, rodinu, prácu atď. U nás je folklór chápaný najmä ako ľudová tiež ústna slovesnosť. Pojem folklór sa prvýkrát použil v roku 1846 Angličanom Walterom J. Thomsom a označil tým „to čo ľud pozná, (folk - ľud, lore - vedomosti). Týmto termínom sa pôvodne označovala oblasť ľudovej kultúry ako celku.“²

¹ – Dostupné z <https://profil.kultury.sk/sk/tradicna-%C4%BEudova-kultura-a-folklor/>

² – Dostupné z <https://profil.kultury.sk/sk/folklor/>

1.3 Zvyk, obyčaj

Zvyk alebo obyčaj sa významovo prekrývajú a preto sa považujú za synonymum. Zvyk alebo obyčaj je ustálený spôsob správania, vykonávania vzniknutým pravidelným opakovaním činnosti v každodennom živote. Sú určené jednotlivou sociálnou vrstvou a ich správaním, ktoré sú v danom spoločenstve prijaté a ustálené. (Jakubíková, 1980)

Obyčaje delíme na :

- 1) rodinné (tiež obyčaje životného cyklu),
- 2) kalendárne (tiež výročné obyčaje),
- 3) pracovné, hospodárske
- 4) spoločenské (etiketa).

1.4 Obrad (rituál)

Obrad alebo rituál je odborné označenie jednej z kategórie obyčajov s najvyšším stupňom stabilnosti, kolektívnosti, tradičnosti. Významné udalosti či už v živote človeka, prírody a spoločnosti sú sprevádzané obradmi, (napríklad narodenie, smrť, zimný či letný slnovrat). Ich typickým charakteristickým znakom je odlišnosť od každodennosti a symbolizmus. U prítomných a zúčastnených majú vyvolať určité psychické stavy – city, nálady. Súčasťou obradov sú obradové predmety, odev, jedlá, magické úkony. Môžu byť v nadväznosti s náboženstvom, , mágiou, mýtom, ale sú tiež aj obrady civilné, občianske (napríklad vojenské, politické), ktoré sa označujú ako ceremónia. Zachovávanie obradov pôsobí stabilizujúco na spoločnosť, lebo znamenajú uznávanie základných hodnôt danej spoločnosti. (Jakubíková, 1980)

1.5 Ľudový odev – kroj

Ľudový odev je neoddeliteľnou súčasťou histórie. Slovo kroj môžeme chápať ako synonymum k slovnému spojeniu tradičný ľudový odev. V každom kroji sa odráža originalita a znak kraja, zamestnania, štýl života ľudí, ktorý na danom území bývali a nosili svoj odev. Vzhľad kroja záleží na podmienkach či už klimatických alebo spoločenských. Iné kroje sa nosili v horských oblastiach iné v nížinách, mestách a dedinách. Kroj prezradil aj to do akej sociálnej spoločnosti človek patrí a aké mal postavenie. Obyčajný človek mal aj obyčajný odev, ktorý si sám doma ušil. Ľudia z vyššej vrstvy si mohli dovoliť drahšie a kvalitnejšie látky a doplnky, ktorými si oživil výzor odevu. Tiež bol rozdiel krojov u slobodných dievčat a vydatých, tiež u slobodných a ženatých mužov. Detský kroj tvoril samostatnú časť odievania. Odlišovali sa aj kroje na prácu, kroje sviatočné, ktoré mal reprezentačnú funkciu.

Na Moravských kopaniciach sa nosil kroj karpatského typu nazývaný „kopaničársky kroj“, tiež kopanický, hrozenký alebo starohrozenkovský. Názvy sú odvodené podľa názvu hlavného centra tohto regiónu a tým je Starý Hrozenkov. Starý Hrozenkov a k nemu patriace blízke obce ležia priamo na hraniciach so Slovenskom a veľa obyvateľov chodievalo na cesty za prácou na Slovensko aj ďalej do zahraničia (Maďarsko, Poľsko, Rakúsko). Môžeme teda vidieť na kroji maličké slovenské a okrajovo uhorské prvky. Kroj z Kopaníc patrí k jednému z najstarších dochovaných krojov na Morave. Prvé zmienky o kopaničiarskom kroji sú z 17. storočia ale konkrétny popis chýba. (KLVAŇA, 1918)

Ľudový odev z Myjavy patrí k typom „rubášového“ odevu západného Slovenska. Pretrval do polovice 20. storočia. Pre tento odev je charakteristická jeho jednoduchosť a jemnosť vo výzdobe. Na myjavskom kroji bolo pomerne málo výšiviek, výzdobu dopĺňali jemné biele čipky, gombíky a spony. (ŠÚTOROVÁ Lenka, 2006)

2 Geografická poloha územia Moravských kopaníc

Moravské kopanice sa rozprestierajú na pomedzí Moravy a Slovenska. Nachádzajú sa priamo v Chránenej krajinej oblasti Bielych Karpát. Patria do Zlínskeho kraja. K Moravským kopaniciam najčastejšie priradujeme týchto päť obcí- Starý Hrozenkov, Žitková, Vápenice, Vyškovec a Lopeník. Najväčším a najznámejším z týchto obcí môžeme povedať, že je Starý Hrozenkov. Rozprestiera sa medzi lúkami, sadmi a lesmi v údolí. Ostatné vyššie uvedené obce sú s ostatnými usadlosťami vo väčších vzdialenostiach. Taktiež boli obklopené rôznymi poľami a lúkami, ktoré sa obrábali najčastejšie motykami, nakoľko do kopcovitého terénu nebol umožnený prístup modernejšej mechanizácie. Môžeme povedať, že názov Kopanice je odvodený práve kvôli tomuto. V dnešnej dobe je už poľí oveľa menej a nachádzajú sa tu oveľa viac lúky a pastviny, rôzne záhradky, sady a záhumienky, ktoré vznikli pre vlastnú potrebu obyvateľov alebo vlastníkov týchto pozemkov, ktorí si pestujú najmä zeleninu a ovocie. Celkovo je oblasť ale veľmi známa krásnou krajinou a veľkým prírodným bohatstvom.¹

2.1 Osídlenie na Moravských kopaniciach

Priradili sme ku Kopaniciam aj Lopeník a to z dôvodu rozptýleného kopaničiarskeho osídlenia. Lopeník je pod oblasťou brezovského kroja. Pre niekoľko spoločných kultúrnych prvkov sa označenie Kopanice používa aj pri obciach Brezová a Strání. Jeden zo spoločných kultúrnych prvkov je tamojšie kopaničiarske nárečie. Obyvatelia slováckého Dolňácka pomenovávali termínom Kopaničiari všetkých susedov, ktorí hovorili uhorskou slovenčinou bývajúcí na území Moravy. Kopaničiari sa zväčša stretávali s uhorskými Slovákami. Často a prirodzene za účelom obchodu navštevovali viac slovenské mestá ako tie moravské mestá. Takzvaní Hrozenkovjané mali blízko do Trenčína a Straňané do Nového mesta. Tak ako bolo osídľované územie Myjavská, tiež aj územie Hrozenska v minulosti osídľovali prisťahovalci z Uhorska. (Jančár, 2000, s. 19)

¹-Wikipedie: Otvorená encyklopédie: Moravské Kopanice [online]. c2023 [citované 25. 04. 2023]. Dostupný z WWW: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Moravsk%C3%A9_Kopanice&oldid=22517420>

V polovici 13. storočia existovala na tomto území len malá dedina Vysoká Lhota, ktorá zanikla po nájazdoch Uhorských vojsk. V tomto čase ešte oblasť Kopanice nejestvovala. Takmer neobývaná oblasť Hrozenkov pripojil Ctibor z Landštejna k svetlovskému panstvu. Po jej zániku sa znova osídľovala v 16. storočí. Osídľovanie prebiehalo pomaly nakoľko sa tam pôda musela získať vyrubovaním lesov. Hrozenkov dlho odolával nájazdom a vpádom Turkov a Tatárov. V 17. a 18. storočí sa začala oblasť okolo Hrozenkova rozširovať a začali sa formovať osamostatnené hospodárstva. Postupne sa aj jednotlivé hospodárstva začali oddeľovať a osamostatňovať a tak vznikli obce Vápenice, Vyškovec, Žitková a Lopeník. (Teťhal, 2011, s. 15-28)

2.2 Život na Moravských kopaniciach

Od druhej polovice 17. storočia sa začali prejavovať premeny života poddanskej menšiny na dedinách na Morave. Dôsledkami sa stalo hospodárenie šľachtických veľkostatkov, kde prioritou bola práca poddaných. Tak vznikali peňažné platy, pracovné povinnosti a nové spoločenské vzťahy. S rastúcou úlohou štátu začali vznikať povinnosti, ktoré ovplyvňovali život roľníkov na moravských dedinách. Hovoríme o povinnosti s povinným poplatkom v tomto prípade je to pozemková daň. Taktiež moravským obyvateľom neľahčovala ani situácia z 30-ročnej vojny, tak nájazdy v druhej polovici 17. a v prvej polovici 18. storočia. Vyššia vrstva mala na dozore ako priebeh roľníckych hospodárstiev taktiež aj plnenie náboženských povinností. Malo to dopad na morálne aj právne vedomie obyvateľov na dedinách.

Na konci 18. a začiatkom 19. storočia sa vydali nové patenty, vyhlášky a práva poddaných. Najviac ovplyvňujúce to bolo pre južnú Moravu, kde bol hlavný a prospešný význam vydanie tzv. „Viničného rádu pro Moravu,, v roku 1784, ktorý povolil a prispel roľníkom k predaju vína a rozšíreniu vínnych plôch, vínnej révy. (Jančár, 2000, s. 30-31)

Pôda na Kopaniciach bola málo úrodná ale aj cez to obyvatelia tzv. Kopaničiari hospodárili aby sa mohli uživiť a zarobiť si na prenájom pôdy, ktorý som zmieňovala vyššie. Pole, lúky boli najčastejšie obrábané motykami. Najviac sa pestovali obilniny, výraznými boli žito, jačmeň, pšenica, oves. Keďže sa pracovalo s motykami a okopávaním pestovali sa aj zemiaky, repa, kukurica. To boli základné zdroje pre obživu obyvateľov na Kopaniciach. Tiež sa pestovalo

rôzne ovocie, ktorému sa v okolí Starého Hrozenkova darilo a môžeme povedať, že aj do dodnes sa darí. Najčastejšie to boli a sú slivky, jablone, hrušky, čerešne a orechy. Z ovocia sa varili lekváry a džemy na zimu alebo sa ovocie sušilo. Tiež si Kopaničiari vyrábali domácu pálenku z ovocia. (HÚSEK J. I., 1918, s. 280-288)

2.3 Remeselníctvo a poľnohospodárstvo

Moravské kopanice sú poľnohospodárskym krajom, nakoľko sa tu ľudia živili najmä obhospodarovaním polí a tiež chovom dobytky ako boli ovce, kravy a hydinu (na vajíčka). V niektorých oblastiach približujúce sa ku Hornácku vzniklo aj včelárstvo. Na Kopaniciach nebolo veľmi vyučených remeselníkov ale aj napriek tomu každý hospodár vedel hneď niekoľko remesiel aby sa mohol užiť. Kopaničiari vyrábali všetky nástroje od kuchynského náradia až po remeselnícke náradie z dreva. Plietli papuče a rukavice z ovčej vlny, z kože šili topánky a z konopy tkali plátno a ženy z neho ušili oblečenie, košele, nohavice atď. Čo sa týkalo žien a ich práce zväčša sa starali o chod domácnosti a hospodárstva. Niektoré si privyrábali predajom výšiviek a rukavíc. (HÚSEK, 1918, s. 401-409)

2.4 Ľudový odev- kroj z Moravských kopaníc

Sviatočný mužský kroj nosievali muži v nedeľu do kostola a na významné udalosti v živote (napr. svadba). Kroj sa skladá z nohavic, ktoré sa vyrábajú z valchovaného ovčieho súkna¹. Nohavice sú zväčša tradičné biele, neskôr sa začali objavovať aj čierne, oboje sú ale zdobené modrým alebo čiernym lemom ako spredu tak aj zo zadnej strany. Ďalšou súčasťou kroja je košeľa (po česky košile) - nazývaná na kopaniciach košela- je vyrobená z bieleho plátna s dlhými a širokými rukávmi, na zápästí je zúžená tzv. vrapením do farebne vyšívanej manžety. Stojatý límec (golier) okolo krku a punt (rázporok) sú vyšívane čiernou s farebnými detailmi. Na košeľu sa oblieka kordula alebo pruceľ².

Táto vesta je tmavej farby, zväčša čierno-modrá, na zadnej strane sú vyšité tulipány do tvaru srdca. Spredu na veste sú na každej strane žlté kovové gombíky s malým vreckom, ktoré je ozdobené šnurovačkou. Hlavným doplnkom mužského kroja je pokrývka hlavy nazývaná širák. Širák je menší nízky čierny klobúk so zdvihnutými striedkami na ktorých sú vlnené červeno-žlto-bielo-zelené guľičky. Kopaničiari to nazývajú húsenica dokola. Nad farebnými guľičkami sa nachádza ešte farebná mašľa a niekedy ozdobná brošňa. Ku kroju zväčša nosili čižmy poprípade krpce.

Obrázok č.1 Kopaničársky kroj³

Foto: (Nákres Jozef Koželuha)

¹ Súkno – hustá vlnená tkanina s hladkým povrchom alebo domácky vyrobená tkanina z ovčej vlny. Používa sa na výrobu nohavíc, sukni a uniforiem.

² pruceľ.- mužská vesta u moravského kroja.

³Obrázok č. 1- dostupné z <http://www.uh.hradiste.cz/index.php?AKCE=SLOVACKO&ID=KROJE&KROJ=E>

Sviatočný ženský kroj, ktorý sa nosil a doteraz nosieva na Kopaniciach, je známy rozsahom svojich pestrých výšiviek. Na krojoch sú používané výšivky krížikové alebo vláčené. Najčastejšie sa objavujú kvetinové motívy, ktoré na Kopaniciach rastú, zvieratá a rôzne ďalšie ornamenty, ktoré sú inšpirované prírodou. Najspodnejšia časť kroja je spodnička (rubáč). Spodnička je dlhá so sukňou a vrchná časť spodničky je úzke oplecko. Na spodničku sa navliekajú rukávce, ktoré majú krátke telo a nie príliš dlhé skladané rukávy, okolo krku, rovnako ako u mužov, stojatý límec. Rukávce sú vyšívajú na ramenách a na náramkoch pri zápästí. Na rukávce sa oblieka leknica. Leknicu tvoria dve časti zošité dohromady. Prvou časťou je zadná sukňa a druhá je živôtik¹. Sukňa je z prednej strany otvorená a vyrába sa z konopnej látky/ plátna. Dĺžka tejto sukne by mala siahať približne do polky lýtky. Živôtik v tomto prípade nahrádza kordulku, je zdobený tradičnou výšivkou a z prednej strany zviazaný červenou šnúrkou. Cez leknicu sa uväzuje sak. Sak predstavuje doplnok kroja na Kopaniciach. Sak je vyrobený z červenej vlny, je to pletený opasok, ktorý sa omotáva okolo pasu, konce saku sa nechávajú visieť na zadnej strane. Spredu cez leknicu a sak sa uväzuje zástera. Pôvodne bola zástera tmavo modrá, v dnešnej dobe sú zástery už aj svetlej farby dokonca biele a bohato vyšívajú. Podľa zborníku Tet'hala ženy nosievali turecké šatky. V dnešnej podobe kroja často vidíme miesto šatky vyšívajú čelenku. Obuv u žien zvykla byť vysoká alebo topánočky s pančuchami. Dnes často nosia aj krpce s ponožkami z ovčej vlny.

¹ Živôtik- ženská súčasť kroja kryjúca hrudník- vesta.

2.5 Cimbalová muzika

Cimbalová muzika na Morave patrí k najväčším fenoménom, kde ju ľudia považujú za niečo tradičné, ľudové a spojené s folklórom. V rámci regionálneho rozloženia možno povedať, že vznikali kontakty neraz naprieč územiami cez štátnu hranicu a to najmä so susednými regiónmi ako Hornácko, Moravské kopanice, Myjavské kopanice a Trenčianska oblasť (Považie).

Po veľmi dlhé obdobie hlavným a jediným muzikantom bol gajdoš, neskôr sa k nemu pripojil huslista. Gajdošská muzika sa udržala na východnej Morave do 19. storočia. Gajdoši hrávali k tancu pri najrôznejších príležitostiach, taktiež huslisti či harmonikári. Neskôr gajdy nahradil malý cimbal ale predovšetkým ešte klarinet. Tento cimbal bol rozšíreným ľudovým nástrojom v Rumunsku, Ukrajine, Maďarsku tiež na Slovensku a nakoniec aj na Morave. Na Slovácku sa na začiatku 19. storočia vyskytovala hudobná zložka v zložení malý cimbal, malá basa a dvojce husle. Toto zoskupenie môžeme považovať za predchodcov cimbalovej muziky. Malý prenosný cimbal bol na začiatkoch zachytený na Valašsku do 1. svetovej vojny, kde ho neskôr nahradili harmoniky. Veľký pedálový cimbal vyrábaný v Maďarsku prenikal cez Slovensko na Moravu vo väčšej miere až po roku 1930. Najväčší rozvoj cimbalových muzík prišlo v 40. až 50. rokoch 20. storočia. Celkový vývoj a rozvoj cimbalovej muziky je spojený s folklórnym hnutím. Skúsenosti chodievali zbierať na neďalekú Myjavu. Niekoľkokrát zavítal na Moravu myjavský cimbalista, neskôr člen cimbalovej muziky Samka Dudíka, Juraj Mareček. Najvplyvnejším ale pre rozvoj ľudovej hudby bolo pravidelné vystupovanie vtedy aj dnes známej cimbalovej muziky primáša Samka Dudíka¹ z Myjavy. Cimbalové muziky môžeme rozdeliť do dvoch skupín: Melodické- prvé husle (prim), druhé husle (terc), obligát² a klarinet, je určený k obohateniu melódie, často má sólové party. Rytmicko-harmonické alebo doprovodné- cimbal, basa, kontrabas. (Čevela, 2019)

¹Samko Dudík- slovenský ľudový umelec, primáš. Reprezentant ľudových hudobných tradícií myjavského kraja. S kapelou Dudíkovci pôsobil na západnom Slovensku a v Česku.

²Obligát – hrá melódiu ako prvé husle ale nehrá cifry. V niektorých cimbalových muzikách tento post chýba.

3 Tanečný repertoár jednotlivých tancov Kopaničárskeho regiónu

Charakteristické rozdelenie tancov na Moravských kopaniciach môžeme uviesť ako staré točivé párové tance, Hrozenská, Obtáčaná, Čardáš. K novším typom tanca patria kolové tance napr. polka- dupaná polka tiež tance s pevnou väzbou¹ ako šátečková, fašankový tanec a pod. Skupinu mužských tancov tvorí hlavne verbunk ale aj palicové, mečové tance tie však tiež patria do zvláštnej skupiny obradových tancov. Poslednú skupinu tvoria zábavné tanečné hry ovčák- metlový tanec, holúbek. (JELÍNKOVÁ, 1996)

3.1 Hrozenská

Hrozenská iným názvom aj sedlcká alebo lopenická je párový točivý tanec. Jeho názov je odvodený od mesta Starý Hrozenkov, ale tancoval sa nie len v Starom Hrozenkove ale aj vo Vyškovci či Lopeníku. K tancu sú viazané konkrétne tanečné piesne z danej oblasti.

Tanec má obvykle dve alebo tri časti. Chlap začína predspevom, pri ktorom si drží partnerku za ruku. Po predspeve nasleduje spoločné vírenie dvojice alebo individuálny prejav tanečníkov. Po predspevu jednej slohy prichádza spoločný párový tanec, ktorý má dve časti. Prvou časťou je vírenie okolo vlastnej osi v páre, kde sa vyskytuje poskočný podtrhávaný tanečný motív, ktorý sa obvykle ukončuje dupmi, prídupmi, podupmi. Druhá časť obsahuje čardášové vírenie, ktoré môže byť ukončené alebo znamením pre zmenu smeru vírenia naskočením tanečnice na kĺb. Na konci tanečného celku hudba môže zahrať dohru „úvrace“¹ a tanečníci pokračujú v tanci a nakoniec je tanec ukončený „zvrto“² tanečnice¹.

3.2 Obtáčaná

Obtáčaná je veľmi podobná s hrozenskou. Tancovala sa prevažne na Žitkovej ale je známa aj v Starom Hrozenkove. Piesne k tancu sú totožné ako pri Hrozenskej. Názov tanca je odvodený práve od tanečného motívu, ktorý je významný pre celý tanec.

¹Figurálne/strofické tance, tance s pevnou väzbou - tance, ktoré sa tancovali na pevný hudobný podklad, ktoré tvorila jedna alebo najviac dve melódie rôzneho tempa a v tanci bolo stabilné poradie tanečných motívov, ktoré sa na tieto melódie presne viazali. Na kopaniciach tieto tance neboli súčasťou bežného tanečného repertoáru na muzikách a zábavách. Tancovali sa hlavne na spoločenských príležitostiach.

²-úvrace- opakovanie rýchlej časti tance – dohrávka ³-zvrto- natáčanie bokov do strán cez spojené pokrčené kolena

Rozdiel, ktorý delí tanec obtáčaná od hrozenskej je len v tom, že po prvej časti s poskočným podtrhávaným motívom vo vírení okolo spoločnej osi nasleduje časť, kde tanečnica obchádza alebo sa „obtáča“ okolo tanečníka pod rukou krokom na prvú dobu váhou s poklesnutím – čardášovým krokom. Tanečnica obtáča okolo tanečníka proti smeru hodinových ručičiek. Po tejto časti nasleduje spoločné čardášové vírenie na pravú dolnú končatinu².

3.3 Čardáš

Tanec pôvodom z Maďarska, odkiaľ sa cez Slovensko postupne rozšíril aj na Moravské kopanice. Tu sa charakter tancu čiastočne prispôbil tancu Hrozenská. Charakteristikou čardášu sú nepravidelné rytmy. Na Kopaniciach sa čardáš tancuje v každej obci-dedine s malými odlišnosťami. Vznikli aj iné varianty tohto tanca a to „prešlapovaný čardáš a prechýtaný čardáš”.

Základným tanečným motívom pre čardáš je dvojkročka. Používané sú aj motívy pätošpičkové, valašské, podtrhávaný krok alebo aj tzv. zásuvky (lašuňk), čardášové vírenie s výrazne zaťaženou prvou dobou. Na konci tanca môže byť individuálny prejav tanečníka a tanečnice. Víri sa vždy na vnútornú dolnú končatinu. Postavenie tanečníkov je čelom proti sebe a v uzatvorenom čardášovom držaní³.¹²³ (JELÍNKOVÁ, 1996)

3.4 Verbunk

Mužský typ tanca uvádzaný ako sólový alebo ako individuálny prejav tanečníka. O verbunku ale na Kopaniciach nie sú žiadne zmienky. Podložené informácie o verbunku sú opisy podlužáckeho verbunku, ktorý je najrozvinutejšou formou tohto tanca na celom Slovákku. Najstaršie doklady o verbovaní na Podluží sú z roku 1819. Názov verbunk je odvodený od nemeckého slova „werbung⁴”. O rozvoj verbunku sa postarala regionálna súťaž „O stárka Podluží” a tiež „súťaž Verbířů ve Strážnici”. V roku 2005 bol verbunk zapísaný do organizácie UNESCO na zoznam Majstrovských diel ústneho a nehmotného dedičstva ľudstva. Podľa historických prameňov sa týmto tancom lúčil odvedenec pred odchodom na vojnu. (KUČEROVÁ, 2008), (Jagošová, 2018, s. 39-41)

⁴werbung - preložiť to môžeme ako – reklama, najatie alebo uchádzanie sa.

Verbunkové figúry, motívy sa opisujú ako mužské výskoky, otáčanie okolo vlastnej osi v stoji aj v drepe, poskoky so zakladaním jednej nohy za druhú. Horné končatiny sa najčastejšie držali vzad alebo vo výške hlavy, pričom si jednou rukou môžu pridržovať klobúk. Z veľkej časti môžeme povedať, že verbunk je založený na dobrej improvizácii tanečníka. Zo začiatku sa verbovalo na melódie tancov „vrtená a hošije“. (Jagošová, 2018)

3.5 Podšable

Tanec podšable je veľmi významným tancom v Strání a Bystřici pod Lopeníkem. Podšable sú výnimočným tancom a to tým, že pôvodná podoba sa zachovala len v troch oblastiach Slovácka. Je to typ obradového tanca, ktorý sa vykonáva počas fašiangov (masopustu). V Strání sú šable drevené ale môžu byť aj červené tyče, meče, palice. Tanečný sprievod je tvorený z piatich mužov a jeden z nich sprievod vedie. Muži so šablami, mečmi tancujú v kruhu, kde striedajú rôzne choreografické tanečné figúry a piesne. Tanec vychádza z jedného základného tanečného motívu a tým je poskočný podtrhávaný krok. Tempo začína voľne a postupne sa zrýchľuje. Najznámejšia pieseň ku tancu Podšable je pieseň „Pod šable“. (Kos Bohumil, 1953)

3.6 Holúbek

Holúbek je tanečná kruhová hra, dnes už pre deti, kedysi táto hra mohla znamenať výhodu pre dievčatá, kde mali šancu si aj oni vybrať mládenca do tanca, ktorý sa im páčil. Tancovalo sa na pieseň „Spadl z pece holúbek“.

Hra začína v kruhu držaním sa za ruky a krácaním alebo poskočným krokom sa pohybovali z miesta. Jeden zo zúčastnených bol v kruhu a pomocou šatky, ktorú položil na rameno jedného/ jednej, ktorí kráčali po kruhu. To bolo znamenie, že ide do kruhu za tanečníkom, ktorý už v kruhu je a môžu si dať na tvár bozk, ak ide o deti tak pohladenie po tvári a majú spoločné tanečné sólo. Hra takto postupovala až kým sa nevystriedali všetci. (BARTOŠ, 2005)

4 Geografická poloha územia Myjavských Kopaníc

Hranice : zo severu - Hornácko

zo západu - Záhorie - Vrbovce, Sobotište, Podbranč, Bukovec

z juhu - Trnavsko - Brezová pod Bradlom, Košariská, Krajné

z východu - Trenčiansko - Vad'ovce, Lubina

Severná hranica nie je príbuznou, prechodnou oblasťou ako tri ostatné. Oblasť Hornácka a Myjavy sú dva regióny veľmi od seba vzdialené vo veľa druhoch folklóru. Myjavský región sa rozprestiera na západnom Slovensku, leží na území Myjavskej pahorkatiny. Zo severnej strany sú Biele Karpaty hraničným pohorím, ktoré tiež tvoria hranicu s Českou republikou. Z východnej strany je to Považské Podolie, z južnej strany územie uzatvárajú Malé Karpaty. Na západnej strane sa rozprestiera Borská nížina a Chvojnická pahorkatina. Najvyšším bodom územia je vrchol Veľkej Javoriny (970 m. n. m), ktorý sa nachádza na ústrednom chrbte Bielych Karpát. V centre oblasti Myjavskej pahorkatiny sa nachádza mesto Myjava. Väčšie mestá Myjavská sú aj Stará Turá a Brezová pod Bradlom. Týmto územím preteká rieka Myjava. Prameň rieky preteká cez Biele Karpaty nad Starou Myjavou pri hranici s Českou republikou. Vyteká zo studienky „Myjavky“ a preteká cez celý myjavský chotár, cez časť mesta Myjavy Turá Lúka, Podbranč (Dolinu), Prietrž, Jablonicu, Šaštín a Kúty(Záhorie) . Vlieva sa do rieky Moravy, s ktorou sa spolu pri Devíne vlievajú do rieky Dunaj¹.

4.1 Osídlenie a život na Myjave

Zo západnej strany sa praveké osídlenie rozprestieralo len pod Starý hrad, ktorý stojí na dnešnom území obce Podbranč. Táto oblasť bola osídľovaná ľuďmi už od doby kamennej. Dnešné Sobotište bolo v tom období veľmi prospešné práve vďaka cestám, ktoré sem viedli. Táto oblasť bola výborným strediskom obchodníkov. Jedna z takých ciest popri dedine viedla až do maďarského Ostrihomu. Ďalšia cesta viedla až k Čachtickému hradu.

¹ Geografická poloha územia Myjavy. Dostupné z: <https://myjava.sk/mesto/o-myjave/geografia>

Tieto miesta ohraničovali prehistorické osídlenie v 9. až 13. storočí. Na začiatku toto územie nebolo veľmi zaľudnené. V tom čase sa tu nachádzali iba lesy, lúky, príroda. V roku 1617 po smrti Alžbety Báthory sa majetok panstiev Branč a Čachtice dostal do rúk Nádašiovcov a Drugetovcov. Začiatkom 17. storočia, po bitke na Bielej hore 1620 sa Myjavsko osídľovalo nie len kopaničiarskou kolonizáciou ale dostali sa do pohraničia aj českí a moravskí exulanti (vyhnanci z vlasti). Pôvodne sa myslelo, že usadlosti v lokalite dnešnej Myjavy začali zaľudňovať iba husiti práve po bitke na Bielej hore. Preukázalo sa ale, že to boli prevažne obyvatelia Považia, ktorí sa ťahali do dolín v snahe ubrániť sa tureckým nájazdom.

Na ťažšie dostupných miestach sa postupne vytvárali trvalé obydli nazývané po svojich majiteľoch – kopanice. Neskôr prerastali vo väčšie usadlosti – kopaničiarske obce. Kopanice zakladali najmä miestni obyvatelia, ale aj prisťahovalci. Jedinečnosť myjavskej pahorkatiny formovala i charakter ľudí tohto kraja. Jeho pracovitosť, temperament a silu popasovať sa s ťažkými životnými podmienkami. Ale aj odvahu bojovať. Turci Myjavu trikrát napadli a vypálili. Myjavčania sa zúčastnili v 17. – 18. storočí viacerých protihabsburských povstaní. (ŠÚTOROVÁ-KONEČNÁ, 2011)

4.2 Remeselníctvo, poľnohospodárstvo

Kopanice boli charakteristické samozásobiteľským hospodárením s prevahou chovu dobytky a ovocinárstvom. Neskôr sa na kopaniciach vyvinula aj remeselná výroba pre trhy. Bola rozšírená najmä výroba z dostupných miestnych materiálov ako drevo, konope, koža, prútie, slama. V roku 1676 bol na Myjave založený prvý remeselnícky cech - kožušnícky, ktorý vyrábal už aj pre vzdialenejšie trhy, nielen pre domácich. Až v 18. stor. vznikajú cechy ševcovský, tkáčsky, mäsiarsky a pytlíkarský. Takmer každý remeselník bol zároveň aj roľníkom.¹

4.3 Tradičné remeslá Myjavského regiónu

Varechári – Vyrábali okrem variech aj rôzny drevený riad ako lyžičky, soľničky apod. Pytlíkari - zaoberali sa špeciálnou výrobou vriec a textílií potrebných v mlynoch na oddeľovanie rôznych druhov múky. Výrobky sa šili z plátna utkaného z ovčej vlny skupovanej po celom Slovensku.²

V medzivojnovom období vznikli pre túto oblasť ďalšie významné remeslá a tými boli garbiari - spracovávali kožu, teľacie a ovčie. Svoje výrobky na výrobu obuvi predávali na trhoch obuvníkom. Zánik garbiarov na území ovplyvnila továrenská výroba firmy Baťa zo Zlína. Zem na Myjavsku nebola príliš úrodná a časom jej bolo málo pre všetkých obyvateľov. Bohatých gazdov bolo málo, chudobných pribúdalo a to viedlo ku vystaňovalstvu.

Železničnú vlakovú trať vybudovali na Myjave až po prvej svetovej vojne a vtedy sa začalo aj budovanie továrenskej firmy TAUŠ na výrobu armatúr, ktorú počas druhej svetovej vojny využili na výrobu zbraní. K Myjave určite patria jej slávni rodáci pôsobiaci v umeleckom smere. Ako akademického maliara uvádzame Štefana Bednára. K spisovateľkám zaručene patrí Zuzka Zguriška. A významný ľudový umelec tiež primáš Samko Dudík a mnohí ďalší.³
¹²³(Blaho, 2023)

4.4 Ľudový odev- kroj z Myjavských kopaníc

Charakteristickým znakom myjavského kroja je jeho jednoduchosť, čo sa týka jak materiálu, farebnosti, výzdoby i zloženia jednotlivých súčiastok.. Dáva sa to do súvisu s vierovyznaním - protestantizmom. Zároveň však má svoju estetickú pôsobivosť a eleganciu, ktorú jedinečne dotvárajú typy myjavských čepcov, ručníkov, bielych vyšívaných čipiek a jemných bielych výšiviek. V materiáloch dlho pretrvávalo používanie tradičných materiálov - konopného plátna a bieleho súkna. Vo farebnosti prevláda biela a modrá. V ženskom kroji ešte kombinácia zelenej pruclel¹ a žltej sukňa - kasanica .

Základnou súčasťou ženského odevu bol „rubáč“ teda najspodnejšia dlhá ženská košeľa. Rubáš tvorili dve časti - „oplecko“ a „spodník“. Oplecko je vrchná časť „rubáča“, ktorá bola pripevnená na jednom ramienku. Na hornej časti bol všitý pás - „nádstavek“. Ženy si rubáč na noc nevyzliekali slúžil im aj ako nočný odev. Nosil sa tak, aby spodný okraj prečnieval na štyri až päť prstov cez spodný okraj sukne – „kasanice“. Kasanicu mohli mať len bielu z konopno-ľanového plátna, len veľmi jemne nazberaná s úzkym pásom. Na kasanicu si dávali „fertuchu“, ktorá bola zväčša tmavej farby najčastejšie tmavomodrá a korešpondovala s dĺžkou kasanice, mohla byť dokonca aj dlhšia. (ŠÚTOROVÁ Lenka F. V., 2006)

¹ pruclel- mužská vesta u moravského kroja

Ďalšou časťou odevu sú rukávce, ktoré sú nariasené do vyšívaneho golierika². Výšivky boli vždy biele, nefarebné. Pod golierikom mávali prišitú paličkovanú čipku, ktorá sa nachádzala aj nad laktami. Na rukávce si odievali „prucel“. Prucel bol vždy jednofarebný a zapínal sa na šesť strieborných gombíkov. Cez vzniknutý otvor na prucely boli vidieť bielučké rukávce. Ženy na hlave nosievali biely „tyrangelový“ ručník zdobený na rohoch výšivkou. Slobodné dievčatá biely ručník. Ozdoby na kroji boli len modré, zelené, hladké mašle okolo pásu. Tiež na rukávcoch ale užšie a kratšie. Obuv mávali čierne čižmy s tvrdou sárou na vyššom opätku. (ŠÚTOROVÁ Lenka F. V., 2006)

Obrázok č. 2: Myjavský kroj
(Foto: (NOSÁLOVÁ, 1988))

Mužský odev tvorila klasická šnúrková košeľa. Na starších sviatočných košeliach boli zdobené goliere a tiež časť pri rázporku plnou alebo krížikovou bielou výšivkou. Tieto vyšívane náprsenky na košeliach sa dostali do tradičného ľudového odevu v 19. stor., kedy vyjadrovala národnú hrdosť a príslušnosť. Na košeľu si obliekali „kamizolu“². Bola z tmavomodrého alebo čierneho továrenského súkna. Ozdobu „kamizoly“ tvorili guľaté strieborné alebo cínové gombíky. Na spodnej časti boli jednovýpustkové vrecká a na hornej časti s vystrihnutou trojuholníkovou alebo rovnou fazónkou, neskôr sa zdobili aj kontrastnou niťou. Golier na veste bol zväčša tiež zdobený. Zadný diel kamizole mal dva vzájomne kryté rázporky a jej strih bol klinovitý. Nohavice „hunaté/ hunavé gace“ teda z hrubšieho materiálu sa nosievali najmä pri chladnejšom počasi a pri sviatočných príležitostiach. Nohavice mali vo voľnejšom strihu, nosili ich zapravené do topánok/ čižiem, prichytávali si ich strmeňmi³, ktoré boli vyrobené zo súkna. Farba nohavíc je modrá na pravej strane je zvýraznené vrecko štepovaním ako aj ostatné zvýraznené doplnky na odeve. Horný okraj nohavíc si prekladali do tzv. obalky/ obalnice, v ktorej bol taktiež niekedy navlečený opasok- „remen“. Opasok je vybíjaný ale zdobený rezanou vlnovkou. Zapínal sa z ľavej strany do pravej kde si ho zasunuli do nohavíc. Tento opasok nemal nijako výraznú funkciu bol len ako ozdoba. Zdobenie nohavíc nebolo len o opasku ale aj o výšivkách, ktoré boli najmä okolo rázporkov. Výšivky boli tvorené zo slučiek a osmičiek z našitého čierneho „boritáša“⁴. Výzdoba nohavíc bola sústredená okolo rázporkov tiež na bočných švíkoch a na zadnej strane. Muži nosili prevažne cez sviatky čižmy s polotvrdou sárou. Okolo 19-20. stor. nosili pletené papuče spolu so štrikovanou ponožkou. Najstaršou obuvou až do 1. svetovej vojny boli krpce, ktoré nosili starí muži k „hunavím“ nohaviciam. Muži aj mládenci ku svojmu odevu nosili klobúk. Klobúk bol čierny, malý a mal okrúhlu, dohora vyhrnutú striedku. Mládenci si svoje klobúky zdobili pri príležitostiach ako bola svadba a iné cirkevné sviatky, bielymi kohútími pierkami, „kosjérkami“. Kosjérki mohli byť aj z rozmarínu. (Štefková, 1985)

¹Tyranglový- typ čipkovanej látky

²Kamizol – mužský ľahký (vesta) kabátik s krátkymi alebo dlhými rukávami.

³Strmeňmi- kovová súčiastka na kroji, ktorá slúži na prichytávanie vecí.

⁴ Boritáš- šnurka, niť

4.5 Cimbalová muzika

Ľudová ansámblová hra na Slovensku je výrazovo nesmierne bohatá a štýlovo rôznorodá. V minulosti sa jej uplatnenie spájalo takmer výlučne s tanečnými príležitosťami – hudobný sprievod k tancu. Slovenská inštrumentálna ľudová hudba pozná niekoľko typov združení: Gajdošská muzika – spojenie gájd a huslí. Sláčiková hudba – obsahuje husle, violu, violončelo a kontrabas. Cimbalová hudba je spojením 4 až 5-členného sláčikového združenia s cimbalom, prípadne i klarinetom. Na západnom Slovensku do povedomia vošla ľudová hudba Samka Dudíka z Myjavy, Jána Petruchu z Priepasného, Martina a Stanislava Cibulku z Kostolného.

Najstarším hudobným nástrojom, ktorý sprevádzal tanec boli najmä gajdy. Gajdy niekedy hrávali do tanca aj s ďalším typicky myjavským tradičným nástrojom - handráskou píšťalou¹. Do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska pribudli v roku 2013 aj Gajdy a gajdošská kultúra, ktoré sa v roku 2015 uchádzajú o zápis do svetového zoznamu UNESCO. Po 19.stor. gajdy začala vytláčať sláčiková hudba. Sláčikovú hudbu tvorili husle, kontra, malá basa, klarinet alebo trúbka.² Gajdy sa na niektorých miestach na kopaničiach udržali až do prvej svetovej vojny, kedy ich ďalej nahradili heligónky³. Husle, kontra, malá basa, klarinet sa nazývala mala ľudová hudba v ktorej hrávali miestni obyvatelia. Táto ľudová hudba sa nazývala aj “kopaničiarska banda”. Ladislav Leng ju uvádza ako malú sláčikovú kopaničiarsku hudbu. Do tejto skupiny pribudli kontrabas, cimbal, druhé husle a druhá kontra a tak vznikla tzv. veľká cimbalová hudba. Táto hudba sa zaraďuje na Slovensku do skupiny s najväčším počtom hráčov. Po prvej svetovej vojne začiatkom a začiatkom 20.stor. sa na Myjavsku hojne rozšírili heligónky. Na kopaničiach sa stal sólovým nástrojom. K tancu sa ku heligónkam pridával klarinet s trúbkou. Na Turej Lúke sa vytvorilo tradičné zoskupenie ľudovej hudby v zložení: heligónka, klarinet a trúbka. (Blaho, 2023)

Piesne myjavského regiónu sú charakteristické najmä žartovnými textami. S nádychom posmešku. V myjavskom regióne prebehli rôzne udalosti, ktoré viedli k tvorbe piesní regrútskych, vojenských či historických. Spev v piesňach bol kolektívny a to aj pri tanečných príležitostiach.

¹Handráska píšťala - kostená krátka píšťalka s dvomi dierkami

²Gajdošská kultúra dostupné z- <https://profil.kultury.sk/sk/folklor/>

³Heligonka- ťahacia harmonika

5 Tanečný repertoár jednotlivých tancov myjavského regiónu

Rozdelenie tancov je takmer totožne ako rozdelenie tancov na Moravských kopaniciach. Ako prvé, pretože sú najstaršie sú krúživé tance starého štýlu, starobabská „dupkaná“, slovenská tiež slovenčina a hustí, uklákovany, vyhadzovaná. Medzi krúživé tance nového štýlu je zaradený verbunk a čardáš. Ďalšou skupinou tancov sú figurálne (strofické) tance. Majú tradičný názov podľa kraja kde vznikali napr. židofská, hrozená, kukaná, plésaná, neborácka, japonská, sotiš a mazurka. Patria sem aj tance s remeselníckym charakterom napr. kováčska, kadlecká. Na Myjave sa radi zabávali a tak vznikli aj tanečné hry najznámejšie poznáme žabák, sečkárske a širákové.

5.1 Starobabská „dupkaná“

Tanec patrí k najstaršej vrstve ľudových tancov na západnom Slovensku. V tej dobe patril k obľúbeným tancom u všetkých vekových kategórií, tancoval sa pri všetkých príležitostiach. Postupne sa zo zábavného tanca stal obradový. Na sviatočných príležitostiach a zábavách to bol hlavne sólový obradový tanec richtára. Na tradičnej svadbe bol sólový párový tanec „starého svata¹ a širokou²“. Na tanečné motívy je tento tanec pomerne chudobný. Tancuje sa celý v pomalom tempe.

Starobabská začína predspevom pred muzikou alebo vedením partnerky po priestore. Vyskytuje sa v tanci niekoľko tanečných motívov. Základom je mäkká chôdza, párové krútenie tanečníkov, ľahký náznak dvihnutia na koleno, prehodenie tanečnej partnerky a individuálny prejav tanečníkov. Všetky tieto tanečné motívy a ich variácie sa v tanci ľubovoľne striedajú. (Blaho, 2023)

5.2 Slovenská, Slovenčina

Tento typ tanca zaradíme k rýchlym párovým sedliackym tancom staršej vrstvy. Skrýva sa pod týmto popisom ale krúživý tanec improvizáčného charakteru v rýchлом tempe. Tempo je podobné ako u čardášu. Podrobný popis k tomuto tancu nemáme. Poznáme ju len z rozpráv pôvodných obyvateľov. Jeden z najlepších tanečníkov Myjavskej oblasti Ján Fidrich z Rudníka si na tanec Slovenčina spomína takto: *“Tento tanec je taško niekde zaradiť. A to bolo také dlhé*

skákanie zo strany na stranu a potom to na koleno a na pleco. Tie kroky boli tak na široko na daleko, také divné verbungové. Potom si zavolať ženu: “Ančo poj” a tancovali spolu. Ze začiatku tie skoky (ona podstatne menšie), a potom začala skákať na koleno, kúby aj na pleco.” (Fridrich, 2023)

Tanec obsahuje v prvej časti tanečné motívy valašského pridupávaného predzo zadného alebo pravo-ľavostrannej roviny. V druhej časti je krútenie váhou na prvú dobu, podtočenie tanečnice pod partnerovou rukou a nahodenie tanečnice na koleno alebo až na plece.

5.3 Ukľakovaná

Zaraďuje sa medzi improvizované párové tance starého štýlu. Má stredne rýchle tempo v dvojštvrtovom tempe. Je typickým pre trojtaktové melódie. Názov tanca je odvodený od základného tanečného motívu „ukľakovaný¹”. Neskôr sa tento tanečný motív dostal aj do „čardášu” a to znamenalo vyradenie „ukľakovaného” z repertoáru.

Ukľakovaná je typický tanec pre staré krúživé tance. Začína sa predspevom alebo rozkázaním pred muzikou. Priebeh tanca je typický pre staré krúživé tance. Tanec začína predspevom alebo rozkázaním chlapca a potom si k sebe privolá partnerku. V tanci sa motívy môžu ľubovoľne striedať: ukľakovaný v páre, kolenový motív, párové krútenie a individuálny prejav tanečníkov. (Blaho, 2023)

5.4 Vyhadzovaná

Vyhadzovaná nebola samostatným tancom, vznikla na základe motívov, ktoré sa používali na ukončenie takmer každého tanca na Myjave. Pre myjavský región je tento motív z jedným z hlavných charakteristík. V dnešnej dobe sa tak rozvinuli kvôli diváckej úspešnosti, že sa uvádzajú v tanečných programoch ako samostatný tanec. (Blaho, 2023)

¹Ján Fridrich – obyvateľ Rudníka, terénny výskum

²Ukľakovaný- podrep, kde jedna dolná končatina je vpred a druhá vzad, koleno sa smie dotknúť až zem (kolenový motív)

5.5 Čardáš

Krútivý párový tanec rýchleho tempa. V oblasti Brezovej pod Bradlom alebo aj na Myjave mali pomenovanie Čardášu „Hustý“. Má improvizatívny charakter a tancuje sa voľne po priestore. Jeho melódie sú veľmi ovplyvnené novo-uhorskými melódiami. Čardáš je tanec zložený z rýchleho sedliackeho tanca a čardášov z novo-uhorska, ktoré boli na naše územie prinesené hlavne zo sezónnych prací v Uhorsku. Využíva ako staršie tak aj mladšie motívy. Základným motívom je párové krútenie váhou na pravú dolnú končatinu. Ďalšie motívy, ktoré sa využívajú sú motívy z ukľakovanej, verbunku tiež vyhadzovanej. Často sa objavuje cifrovanie partnerov postavených naproti sebe v držaní voľne za ruky, vytvárajú tzv. elipsovité útvary. Ak muž začne samostatne bez držania cifrovať mužskými motívmi - povyskočí, pridupne, čapáše po čižme a pod., žena sa najčastejšie točí. (Blaho, 2023)

5.6 Verbunk

Verbunk je tanec improvizatívneho charakteru, mierne rýchleho tempa. Tancuje sa na typické verbunkové piesne, ktoré majú charakteristický rytmický aj melodický ráz. Na kopaničiach sa veľmi zriedka vyskytoval verbunk v sólovej podobe. Cifrovanie mládenca myjavských/kopaničiarskych motívov bol len úvod do párového verbunku. Párový verbunk je špecifický pre myjavský región. Je pozostatkom povstania vedeného Hurbanom a Hodžom v roku 1848.

Tanec ako obvykle sa začal predspevom tanečníka, ktorý si privolať k sebe partnerku, ktorá sa obvykle pred ním zavrtila a potom začínajú spolu tancovať. Postupne sa aj ostatní pripojili k tancovaniu párového verbunku. Výrazným motívom pre verbunk je dvojročka s prídupom. Vždy sa začína nesúhlasnými dolnými končatinami. Ďalším motívom je valašský motív, nahadzovaný motív a tzv. „čardáš“ - verbunkový motív klepkávaný v páre (päto-špičkový motív) tiež párové krútenie. Strieda sa pomalšia a rýchlejšia časť. Tanečné motívy môžu mať ľubovoľné poradie. (Blaho, 2023)

5.7 Neboráčka

Tanec patrí do skupiny tancov s pevnou väzbou a so zábavnou funkciou. Tancoval sa najmä na svadbách. Názov „Neboráčka“ je odvodený od slova „neborák“ čo znamená chudák.

Teda ak muž tancoval s dvomi ženami bol „neborák“. Vzniklo to na základe, keď mládenci vytancovali dievky a išli si vypiť, dve dievčatá pristúpili k richtárovi a rozkázali si „Neborácku!“ Tancuje sa na pieseň „V šírem poli stojí hruška,,.

Tanec má dve časti. Začal sa rozkázaním, tanečníci stáli v rade, vždy jeden muž medzi dvomi ženami. Spojením medzi tanečníkmi boli dva ručníky, ktoré držali za protiľahlé rohy. V prvej časti teda pomalej sa využíva motív starobabskej na štyri kroky vpred a vzad. V druhej časti, rýchlejš sa tancovali rôzne varianty, podľa toho v akej dedine sa tancovalo napr. krútenie behom zavesení za lakty, raz s jednou raz s druhou tanečnicou. Tanečnica, ktorá sa práve netočila s partnerom vrtela sa na mieste. (Blaho, 2023)

5.8 Širákový

Je to najznámejšia tanečná hra z myjavského regiónu. Hra sa hrávala na hocijakú rytmickú melódiu. Melódia sa z veľmi pomalého tempa zrýchľovala do veľmi rýchleho tempa, až kým niekto neurobil chybu alebo nespadol klobúk(širák) jednému zo zúčastnených chlapcov. Hra sa hrávala v kruhu tak, že mládenci boli otočení čelom do kruhu. Pravou rukou si brali klobúk zo susedovej hlavy a kládli na svoju, vždy v rytme melódie. Komu klobúk spadol alebo sa pomýlil z hry vypadol. Ak zostali už dvaja najšikovnejší, hýbali sa prísunnými krokmi po kruhu, okolo pomyselného stredu. (Blaho, 2023)

5.9 Pod šable

Tento typ tanca sa radí do skupiny mužských reťazových alebo sólových tancov s rekvizitou. Historicky pochádzajú z vojenských a pastierskych tancov. Najviac sa uchovali a udomácnili na dedinách. Na Slovensku, konkrétne na Záhorí ale tiež v okolí Myjavy sa uchovali v podobe fašiangového tanca. Pod šable sa tancovali na tradičnú známu pesničku „Fašiangy Turíce, Veľká noc ide,,. (Zálešák, 1964)

Priebeh tanca je rovnaký ako u tanca Podšable z Moravských kopaníc. Tanec tancuje päť až desať chlapcov. Do tanca postupne nastupujú a dostávajú sa do kruhu, kde sa pospájali šablami, valaškami a pod. V kruhu sa využívajú skočné, behové tanečné motívy. Vytvárali rôzne choreografické figúry na povel od richtára napr. zmena smeru, prepleťanie, preskakovanie cez rekvizitu, vytváranie bráničiek pomocou rekvizít.

6 Nárečie

6.1 Nárečie z Myjavských kopaní

Nárečie alebo dialekt je nespisovná forma jazyka. Niekedy sa ako nárečie označuje každý (nielen územný) spoločensky a funkčne vymedzený variant niektorých z nespisovných útvarov národného jazyka. Slúži alebo slúžilo k dorozumievaniu medzi ľuďmi v danej oblasti. V niektorých oblastiach nárečie bolo ale už zaniklo alebo ho v dnešnej dobe započujeme len u starších obyvateľov oblasti.

Všeobecná charakteristika myjavského nárečia a okolitých obcí je založená na tvrdom vyslovovaní vo všetkých prípadoch bez výnimky. Takže rozdiel medzi *i* a *y* nemá žiadnu váhu. Vyslovovanie je teda ostré a tvrdé: dakujem, dieta, sedet, tava atď.

Avšak vyskytujú sa rôzne iné a ďalšie úchylky nárečia pri Myjave, kde sa odklňajú od spisovnej slovenčiny viac ku susednému moravskému až k českému a môže byť vo výnimkách väčší dôraz pri myjavskom nárečí na slovenský dialekt. Okrem týchto pár rozdielov a výnimiek sa myjavské nárečie nelíši veľkým rozdielom od toho spisovného slovenského. (Smetana, 1926)

6.2 Nárečie z Moravských kopaní

Nárečie celkovo vznikalo od 12. storočia ako dôsledok izolácie jednotlivých oblastí a ľudí v nich žijúcich. Kopaničiarsky nárečie zaradujeme do skupiny moravsko-slováckych dialektov. Na vytvorení tohto dialektu sa podieľala poloha, ktorá je v blízkosti slovenských hraníc a tým sa prebrali slová zo slovenčiny ale tiež aj z iných jazykov. (Hlaučová, 2015)

Uvediem pár pravidiel moravského nárečia.:

- **ř** je na Kopaniciah vždy nahradené **r** (napr. řepa – repa, tři – tri, keř – ker) - **r** je slabikotvorné, môže byť aj dlhé (napr. vrba – vrba, poprchá – poprchá)

na konci slov s **d/d'** mení v **dz** a **t/t'** v **c** (napr. trucovat – trucovac, brát – brac)

skupiny hlások **bě, pě, vě, mě** sa vyslovujú tvrdo ako **be, pe, ve, me** (napr. oběd – obed, pěkný – pekný, dvě – dve)

slabika **ne** sa zmäkčuje v **ně** (napr. nenechá – něněchá),

slabika **te** sa mení v **ce** (tenký – cenký), **ti** v **ci** (tisíc – cisíc), **tě** v **ce** (tělo – celo)

infinitív slovík končí koncovkou **-c** (napr. ísc, sedzec).

7 Geografická poloha Stredného Považia

Trenčiansky kraj sa rozprestiera v údolí dvoch riek – stredného toku Váhu a horného toku Nitry. Zo západnej strany susedí so Zlínskym krajom. Stredné Považie je nazývaná oblasť v okolí Trenčína a vyznačuje sa tromi zemepisnými oblasťami. Je to údolie Váhu, ktoré tvorí severojužnú osu regiónu s prilahlými priesmykovými karpatskými prechodmi na moravskú stranu. Ďalšia oblasť je pahorkatina vážskeho údolia aj oblasti Bielych Karpát. Toto členenie malo vplyv pri vzniku a zakladaní ľudských sídiel. Táto oblasť sa osídľovala obyvateľmi z oboch strán hraníc. Významnou udalosťou pri osídľovaní mala pastierska kolonizácia z Valašska v priebehu 14.-17. storočí., ktorá so sebou priniesla a prispela k novému spôsobu hospodárenia. Bitka pri Bielej hore (17.stor.) mala vplyv na príchod rodín moravských exulantov, ktorí na tomto území položili základy evanjelického náboženstva. Postavenie mesta Trenčín a celej jeho župy nemalo priaznivé následky, vznikalo veľa nepriateľských nájazdov, ktoré zavinieli vyplienenie a vypálenie niektorých miest a obcí. To bol jeden z dôvodov prečo vzniklo v tejto oblasti toľko hradov. Ich úlohou bolo strážiť celé toto územie. Najmä západné hranice Uhorska, pretože tadiaľ vtedy viedlo niekoľko dôležitých ciest na Moravu. Najjužnejšie je hrad Tematín ďalej je hrad Čachtický, ktorý je spájaný s Čachtickou krvavou paní. Ďalej je hrad Beckov, Považský hrad, Vršatec a Sivý kameň. Stredné Považie prešlo mnohými historickými etapami. Príchod rímskych légii, zničujúce vpády Tatárov ale tiež obdobie slávy a to za vlády Pána Váhu a Tatier – Matúša Čáka Trenčianskeho¹. (CHLEBANA, 1988)

¹Matúš Čák Trenčiansky bol uhorský šľachtic a vojvodca. Bol najmocnejším vládcom celého terajšieho západného a stredného Slovenska. Prezývali ho aj *pán Váhu a Tatier*. Celý rod Čákovcov pochádzal z Ostrihomu. M. Č. Trenčiansky sa nikdy nepovažoval za Slováka.

7.1 Remeselníctvo a poľnohospodárstvo

Hlavným zamestnaním obyvateľov regiónu bolo poľnohospodárstvo a chov dobytky. Kvalita pôdy rovnako ako na Myjavských či Moravských kopaniciach bola nízka, znamenalo to ťažšiu dostupnosť na polia a ručné obrábanie polí čo zamestnávalo najmä ženy. V údoliach sa darilo žitu a pšenici, zelenine, kukurici a niektorým druhom ovocia. Vo vyšších polohách sa pestoval najmä jačmeň a oves. Najväčší význam z pestovaných plodín mali obilniny a koreňová zelenina. Z veľkej časti ale len obrábanie a pestovanie plodín na poliach nestačilo na obživu, preto sa venovali ešte rôznym remeslám, napr. pletenie papúč, výrobe dreveného náradia, sušenie a pálenie ovocia a iné. Trenčianska župa sa nachádza v lesnatom a hornatom prostredí, preto má aj dodnes význam lesného hospodárstva. Okrem ťažby dreva na palivo a stavebný materiál, obyvatelia vyrábali tiež predmety ako varešky, misky, hračky atď. Všetky tieto výrobky chodili predávať na jarmoky. Taktiež konope malo svoje zastúpenie. Jeho pestovanie slúžilo k vlastným potrebám, pestoval sa najmä v okolí Rajca. V 20. storočí sa v okolí Trenčína ujalo pestovanie cukrovej repy pre potrebu cukrovaru v Trenčianskej Teplej. Chov hospodárskych zvierat mal veľký význam. Práve vďaka valašskej kolonizácii sa rozšíril najmä chov oviec. Ovce poskytovali mlieko, mäso, vlnu. Na prelome 19. storočia sa prechádza z chovu oviec na chov hovädzieho dobytky. Z chudobnejších podhorských oblastí cestovali známy dráteníci¹ po celom Slovensku a zahraničí a privyrábali si svojou tvorbou.²

7.2 Ľudová hudba

Tanečný a hudobný folklór sa v jednotlivých subregiónoch značne líši. Pre severnú časť regiónu boli charakteristické viachlasné dožinkové ťahavé piesne. V Záriečí a Mestečku sú bohato zastúpené dožinkové ťahavé piesne. V okolí Trenčína pôvodné sláčikové hudby, ktoré môžeme pripísať myjavskej oblasti takmer zanikli a nahradili ich dychovky, ktoré ovplyvnili aj miestne tance. Niekoľko mesiacov pred položením základného kameňa budúcej továrne, ktoré sa uskutočnilo 24. júna 1929, sa dali dohromady muzikanti a dňa 22. 4. 1929 založili novú dychovku. Kapelníkom sa stal František Jedelský³, rodák z Moravy. (Ulický, 2013)

¹ Dráteník- remeselník, ktorý vyrábala pomocou drôtov najmä kuchynský riad, v súčasnosti toto remeslo voláme drátenické šperkárstvo

² Remeselníctvo, poľnohospodárstvo <file:///C:/Users/42191/Desktop/TRENCIN1op.pdf>

³ František Jedelský- muzikant z expertnej brnianskej hudobnej skupiny, jeden zo zakladateľov dychovej hudby pri Považskej Bystrici.

Medzi charakteristické tance tejto oblasti patrí napríklad sellácka, vyhadzovaná, ukláková, na kúby. Vysoké vyskakovanie, ktoré prešlo postupne až do zdvíhaných figúr, malo podľa ľudovej viery zabezpečiť, aby vysoko rástlo konope.

7.3 Ľudový odev- kroj zo Stredného Považia

Mužské i ženské kroje patria k najkrajším na Slovensku. Charakteristická je pestrofarebná výšivka na rukávcoch a zástere - geometrické ornamenty spolu s kvetinovými a živočíšnymi motívami páva, kohúta, vtáka, patria medzi najpôsobivejšie, sú vrcholom slovenského výšivkárskeho umenia. U žien bol ozdobou hlavy turecký ručník, čepiec alebo veniec z rozmarínu.

Ženský kroj tvoria krátke rukávce, ktoré sa nosia nad tradičný rubáš. Golierik na rukávcoch je zdobený krížikovou výšivkou a zviazaný tkaničkou. „Níza“ je bohato zdobený obdĺžnikový pás, ktorý sa ručne prišívá na rukávce. Ďalšou časťou kroja je sukňa, ktorá je vyrobená zo súkna. Väčšinou je čiernej farby na spodnej časti je zdobený lem. S pravidla na sukňu patrí zástera „fertucha“. Zástera je vyšívaná rôznymi ornamentmi, najčastejšie to boli zvieracie a rastlinné ornamenty. Farby na zástere mohli byť rôzne, biela, červená niekedy bledo zelená, piesková a iné. Okolo zástery sa ovinie pás „tkanica“ červenej farby. Topánky boli čierne kožené čižmy.

Obrázok č. 3: Trenčiansky kroj

Mužský kroj sa skladá z košeľe, ktorá sa skladala z troch dielov, dvoje rukávy, predný a zadný diel vcelku. Košeľa mala vyšívany obojok a spodné časti rukávov. Pri krku sú košeľe uviazané tkaničkou na mašľu. Nohavice zo súkna boli bielej farby vyzdobené retiazkovou výšivkou. Na košeľu patrila „lajblík“ (vesta) čiernej farby. Na zadnej strane pootvorený. Bol zdobený výšivkou ako na nohaviciach alebo iniciály mena a priezviska majiteľa a rok výrobenia. Lajblík mal kovové gombíky. Na hlave nosili tzv. „tralalák“² s polguľovitým tvarom čiernej farby. Základnou obuvou boli čierne alebo hnedé kožené čižmy pod kolená, na vonkajšej strane mali rázporok s háčikmi.³ (NOSÁLOVÁ, 1988)

¹Níza- súčasť na kroji

²Tralalák- tradičný klobúk menšej veľkosti

³Trenčiansky kroj dostupné z <https://www.trencianskatepla.sk/obec-2/o-obci/teplansky-kroj/>

8 Spoločné ľudové tradície zvyky-obyčaje na Moravských a Myjavských kopaniciach

Zvyky či už rodinné, výročné alebo hospodárske boli a sú sprevádzane od počiatku ľuďmi. Väčšina zvykov a tradícií sú spojené a mali pôvod v ľudovom náboženstve, neskôr kresťanstve. Ja priblížim pár zvykov a sviatkov, ktoré sú najpopulárnejšie aj v dnešnej dobe a to na území ako Slovenska tak aj Česka. Taktiež sú to sviatky, ktoré sa oslavujú nielen prípravami tradičných pokrmov a podobných vecí ale dôležitý bol spev a tanec. Okrem tých, ktoré budú bližšie popísané máme podobné ba dokonca úplne rovnaké obyčaje a tými sú Vinobranie, Hody, Vynášanie Moreny, Prinášanie leta, Svätajánske ohne aj Stavanie mája.

8.1 Masopust – Fašiangy

„Fašiangami“ sa nazývalo obdobie od Troch kráľov do Popolcovej stredy. Dĺžka ich trvania sa riadila dátumom Veľkej noci, čo je pohyblivý sviatok, takže fašiangy mávali z roka na rok inú dĺžku. Koniec Fašiangov uzatvára Popolcová (Popelačná) streda, ktorá zahajuje štyridsať dňový pôst, ktorý trvá až do Veľkej noci. Fašiangy sú časom kedy je veľa zábavy, osláv, jedla, alkoholu, hudby a tanca. Môžeme ale povedať, že to nie je len o týchto aktivitách ale aj o poverčivých rituáloch a mágií. Hlavným špecifikom Masopustu- Fašiangy sú obchôdzky chlapcov, mužov, ktoré trvajú niekoľko dní. V kopanických regiónoch Myjavy a Moravy je kladený dôraz najmä na folklórne prejavy – tanec, spev, tradičná hudba. Najznámejší a tradičný zachovalí tanec pre tento zvyk je tanec „Pod šable“. Fašiankari alebo šabliari sú oblečení v kroji podľa toho z akej obce pochádzajú. Ostatný sprievod, ktorý s nimi je na obchôdzkach po dedine sú muzikanti a ľudia v maskách tzv. „maškary“. (NÁDASKÁ, 2012)

8.2 Veľkonočné oslavy

Veľkonočný pondelok je posledný deň Veľkonočných osláv. Neviaže sa k nemu síce žiaden sviatok ani žiadne dôležité liturgické obrady, ale z hľadiska ľudových tradícií je práve Veľkonočný pondelok najvýznamnejší. V tento deň chodievali a dodnes chodia chlapci

korbáčom (pomlázkou) koledovať dievčatám, ktoré na oplátku za koledu darovali maľované vajíčko a ak ich chlapec vyzval na tanec bolo to jasné gesto, že sa mu dievča páči. Korbáč je od slova omladiť- uzdraviť, preto musel byť upletený u mladých prútikov. Veľkonočné „mrskanie,, „šibanie,, tiež oblievanie a vhadzovanie do vody je zvykom najmä pre Západných Slovanov. Oblievačka je najviac dodržiavaná na Morave a Slezsku. Ešte viac rozšírená je na Slovensku a Poľsku. Tieto dva obyčaje šibanie a oblievanie mali zaistiť zdravie a krásu. (VONDRUŠKOVÁ, 2004)

8.3 Dožinky

V Starom Hrozenkove sa ešte dodnes slávia dožinky. Dožinky sú pozostatkom ľudovej a náboženskej oslavy a vďakyvzdania po žatve. Začínali sa svätou omšou a to ostalo pravidlom aj dnes. Po omši nasleduje sprievod jednotlivých obcí, v ktorom idú aj hlavný gazda a gazdiná na vozoch, ktoré kedysi ťahali kone, dnes už traktory. Na vozoch sa predvádzajú práce spojené s dožinkami (mlátenie obilia). Väčšinou sa sprievodu zúčastnia aj členovia súborov na Myjave FS Kopaničiar a v Starom Hrozenkove FS Kopaničár. Sú oblečení v kroji, majú so sebou zdobené kopy, ktoré sú znamením pre ukončenie prác na poliach. Na konci sprievodu je starosta obce, ktorý sprievod prijíma. Po sprievode nastáva tanečná a hudobná zábava s tradičným občerstvením pre danú oblasť. Na myjavských kopaniciach prebiehali podobne dožinky, ale nakoľko tam boli ľudia chudobnejší prebiehali v malých skupinách alebo len v jednej domácnosti. (SKOPÁLOVÁ, 2007)

8.4 Svätá Lucia

Je to sviatok a tradícia, ktorá k nám prišla zo Švédska. Symbolicky znamenala držanie nešťastia ďaleko od domu. Lucie alebo „bosorky” sa obliekali do bielych plachiet na tvári mali masky, biele závoje alebo si múčili tvár. V ruke mali metličku z peria alebo len jedno veľké pierko a tým vymetali nešťastie, zlo, duchov, choroby, trápenia a prach z domu. Popritom hovorili riekanky alebo spievali. V tento deň sa nesmelo nič požičiavať ani dávať a tiež pustiť cudziu ženu do domu ak nebola „ bosorka”. (Horváthová, 1986)

9.2 Kopaničárske slávnosti Starý Hrozenkov

Kopaničárske slávnosti sú slávnosti od roku 1956 a sú sviatkom, kedy sa stretávajú priatelia, susedia z oboch strán hraníc. Tradičné a pravidelné zahájenie sa koná pri Lipe bratstva, ktorá bola zasadená v roku 1922 ako symbol priateľstva a porozumenia na hranici Československa. Usporiadateľmi teda tohto podujatia nie je len obec Starý Hrozenkov ale aj slovenská obec Drietoma¹. Na týchto slávnostiach sa konajú najmä prehliadky, vystúpenia a koncerty tanečných, hudobných alebo speváckych skupín z Moravy a západného Slovenska z okolia Trenčína. Prevažne ide o folklórny žáner ale pre obohatenie programu sú tam aj skupiny pre mladšiu populáciu.²

Program Kopaničárskych slávností³

Obrázok č.2:

66. KOPANIČÁRSKÉ SLAVNOSTI
15. – 17. 7. 2022 STARÝ HROZENKOV

PÁTEK 15. ČERVENCE

18.00 SETKÁNÍ U LÍPY BRATSTVÍ
19.00 VÍTEJTE NA KOPANIČÍCH
19.30 ŽPS ČEČERA
19.40 SLAVNOSTNÍ ZAHÁJENÍ
20.00 PULS
21.00 DH DRIETOMANKA
21.30 KOLLÁROVCI
22.30 DH DRIETOMANKA

SOBOTA 16. ČERVENCE

14.00 JARMARK LIDOVÝCH ŘEŠEL
14.00 DH HROZENČANÉ
15.30 DO ZPĚVU A DO TANCE
18.00 KOPANIČÁRSKÉ ČAROVÁNÍ
19.00 SLAVNOSTNÍ ZAHÁJENÍ

NEDELE 17. ČERVENCE

10.30 SLAVNOSTNÍ MŠE SVATÁ
11.30 DH HROZENČANÉ
13.30 DH VRACOVJÁCI
15.00 FOLKLORNÍ ODPOLEDNE
17.00 DH VRACOVJÁCI
17.30 OLGA LOUNOVÁ
19.00 LIDOVÉ VESELICE

HEJTMAN Zlínského kraje a PŘEDSEDA Trenčianskeho samosprávneho kraja

¹ – Drietoma bola spoločne so Starým Hrozenkovom vstupnou bránou, ktorá viedla z Uhorska na Moravu. Hrozenkovsko-drietomský priesmyk bol dôležitou obchodnou cestou, ktorá spájala Považie s Moravou.

² Kopaničárske slávnosti Starý Hrozenkov dostupné z https://issuu.com/elfik/docs/kopanice_ed_n_hled

³ Program dostupný z <https://www.folklorfest.sk/12630-66-kopanicarske-slavnosti-2022-stary-hrozenkov/>

Záver

Cieľom mojej bakalárskej práce bolo opísanie najmä spoločných znakov vo folklóre, tradícií a živobytia v oblasti hraničných území Česka a Slovenska, v regiónoch Moravských a Myjavských kopaniciach. Chcela som zviditeľniť tieto dve významné etnografické oblasti. Myslím si, že na folklór a ľudovú kultúru by sa nemalo zabúdať. Vážim si všetkých či už folkloristov alebo ľudí, ktorí sa o folklór zaujímajú a predávajú ju ďalším generáciám. Každý región by mal mať záujem o udržanie jeho svojbytnosti, ktorá je mu daná jeho historickým a kultúrnym pôvodom.

Pri spracovávaní podkladov do mojej práce som sa dozvedela veľa užitočných informácií. Týkajúc sa nielen tanečného a hudobného folklóru ale aj vzniku a rozvoji oblastí. Akým remeslám sa na kopaniciach venovali ako sa v tej dobe živil. Základné informácie o polohe Moravských aj Myjavských kopaniciach, ktoré mi sú blízke, nakoľko bývam presne pri hraniciach Slovenska s Českom presnejšie pri oboch oblastiach, ktorým sa venujem v celej práci. Práve preto som sa rozhodla zamerať sa konkrétne na tieto dva regióny, ktoré sú celkom v povedomí, ale málokto vie, že tieto dve oblasti sú si dosť blízke. Môžeme povedať, že spoločné znaky začínajú od obdobia nájazdov Turkov a vzniku Uhorska taktiež Veľkej Moravy, kde zapadala veľká časť slovenského územia.

Význam mojej práce spočíva v hľadaní a priblížení spoločných znakov pre kopanické oblasti. Poukázať na spoluprácu hraničných území, ktoré aj dodnes spoločne rozvíjajú ľudovú kultúru.

Zoznam použitej literatúry

Internetové zdroje:

https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Moravsk%C3%A9_Kopanice&oldid=22517420
<http://www.uh.hradiste.cz/index.php?AKCE=SLOVACKO&ID=KROJE&KROJ=E>
<https://myjava.sk/mesto/o-myjave/geografia>
<https://profil.kultury.sk/sk/folklor/>
<https://is.muni.cz/el/phil/podzim2016/ETBB88/um/TRENCIN1op.pdf>
<http://krojanka.szm.com/kroje/kubra.htm>
<https://www.trencianskatepla.sk/obec-2/o-obci/teplansky-kroj/>
<https://www.mffmyjava.sk/historia/>
<https://www.mffmyjava.sk/>
https://issuu.com/elfik/docs/kopanice_ed_n_hled
<https://www.folklorfest.sk/12630-66-kopanicarske-slavnosti-2022-stary-hrozenkov/>

BARTOŠ, František. *Naše děti: jejich život v rodině, mezi sebou a v obci, jejich poesii, zábavy, hry i práce společné*: 2., rozmnožené vydání. 5. vydání. Zlín: Krajská knihovna Františka Bartoše ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2005, s. 196.

BEŇUŠKOVÁ, Zuzana – KUCBELOVÁ, Jana – BRENKUS, Peter. *Kroje Slovenska: Folk costumes of Slovakia = Slowakische Trachten = Costumes populaires de la Slovaquie*. Bratislava: Ikar, 2019. ISBN 978-80-551-6669-8.

BLAHO, Jan. *Rozhovor na tému Myjavsko*. Rozhovor viedla Pavlína Sojáková, 10. Február 2023.

ČEVELA, Jiří. *Transformace fenoménu cimbálová muzika na Uherskohradištku*. Bakalárska práca. Brno: Masarykova univerzita, 2019.

Fridrich, J. (január 2023). Slovenská/Slovenčina . (P. Sojáková, Dotazovateľ)

HLAUČOVÁ, Jana. *Folklor moravských Kopanic a možnosti jeho využiti na 1. stupni ZŠ*. Diplomová práca. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

HORVÁTHOVÁ, Emília. *Rok vo zvykoch nášho ľudu*. Bratislava: Tatran, 1986

- HÚSEK, Jan. Zaměstnání obyvatelstva na Moravském Slovensku. In NIEDERLE, Lubor a kol. *Národopis lidu československého. Díl I.: Moravské Slovensko*. 1. vyd. Praha: Národopisné Museum Československé, 1918, s. 280-288.
- CHLEBANA, Milan. Stredne Považie a Kysuce. In BEŇUŠKOVÁ, Zuzana a kol. *Tradičná kultúra regionov Slovenska: Prehľad charakteristických znakov*. Bratislava: Veda, 1988.
- JAGOŠOVÁ, Anna. *Slovácký verbuňk mezi folklorem a folklorismem*. Praha: univerzita Karlova, 2016.
- JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Teoretické východiská ku štúdiu obyčajov. In *Slovenský národopis / Slovak Ethnology*, vol. 28, no.4, Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1980. ISBN 612-621. 1339-9357.
- JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, Vlastivěda moravská, 2000. ISBN 80-86156-31-1.
- JELÍNKOVÁ, Zdenka. *Lidové tance na Slovácku*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury. Národní tance, 1954.
- KLVAŇA, Josef. Lidové kroje na Moravském Slovensku. In NIEDERLE, Lubor a kol. *Národopis lidu československého. Díl I.: Moravské Slovensko*. 1. vyd. Praha: Národopisné Museum Československé, 1918.
- KOS, Bohumil. *Mužské lidové tance: instruktážní brožura pro nácvik lidových tanců ve vojenských souborech ; sborník*. Praha: Naše vojsko. Armádní soutěž tvořivosti, 1953.
- KOVALČÍKOVÁ, Jana – POLOCZEK, František. *Slovenské ľudové tance*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1955.
- KUČEROVÁ, Judita, ed. *Lidová píseň v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4719-8.
- LEHOCKÝ, Jozef. *Ľudové tance a tanečné tradície Myjavskej pahorkatiny: Brezová pod Bradlom, Myjava, Stará Turá, okolité obce a kopanice*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2002. ISBN 807-12-121-64.
- NÁDASKÁ, Katarína. *Slovenský rok: v ľudových zvykoch, obradoch a sviatkoch*. Bratislava: Fortuna Libri, 2012. ISBN 9788081420566.
- NOSÁLOVÁ, Viera – PALÍČKOVÁ Jarmila. *Naše kroje*. Bratislava: Mladé letá, 1988.
- O kopanickej reči*. 1. vyd. Starý Hrozenkov: Informační středisko pro rozvoj Moravských Kopanic, 2010.
- SKOPOVÁ, Kamila. *Hody, pústy, masopusty: slavíme, varíme, zdobíme a hrajeme si celý rok podľa ľudových tradíc*. Praha: Akropolis, 2014. ISBN 978-80-7470-077-4.
- SMETANA, Samuel Stanislav. O nářečí myjavskom. In *Sborník Matice slovenskej*. Martin: Matica Slovenská, 1926 s. 82-83.

ŠÚTOROVÁ-KONEČNÁ, Lenka. *Tanečné tradície myjavského regiónu*. Myjava: CTK v Myjave. 2011, ISBN: 978-80-970839-0-8

TEŤHAL, Vladimír. *Starý Hrozenkov: pamětní kniha k 750. výročí první zprávy o obci*. Starý Hrozenkov: Obec Starý Hrozenkov, 2011. ISBN 9788026040170.

UHLÍKOVÁ, Lucie. ed. *Cimbálové muziky Zlínského kraje: The Zlín region cimbalom bands*. Zlín: Krajská knihovna Františka Bartoše. Zlínský kraj, 2004. ISBN isbn80-86886-02.

ULICKÝ, Gustáv. *História hudobnej kultúry mesta Považská Bystrica*. Považská Bystrica: Vlastivedné múzeum v Považskej Bystrici, 2013. ISBN 978-80-970-6193-7.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2004. ISBN 80-00-01356-8.

